

inceptit. Ergo videtur quod fuerit assumpta a Verbo Dei, postquam fuit concepta.

2. Præterea, caro Christi fuit assumpta a Verbo Dei, mediante anima rationali. Sed in termino conceptionis accepit animam rationalem. Ergo in termino conceptionis fuit assumpta; sed in termino conceptionis dicitur jam concepta; ergo prius fuit concepta, et postmodum assumpta.

3. Præterea, in omni generato prius tempore est id quod est imperfectum, eo quod est perfectum, ut patet per Philosophum, in 9 Metaphys. Sed corpus Christi est quiddam generatum. Ergo ad ultimam perfectionem, quæ consistit in unione ad Verbum Dei, non statim in primo instanti conceptionis pervenit, sed primo fuit caro concepta, et postmodum assumpta.

Sed contra est, quod Augustinus dicit, in lib. de Fide ad Petrum²: Firmissime tene, et nullatenus dubites carnem Christi non fuisse conceptam in utero Virginis, priusquam susciperetur a Verbo.

Respondeo dicendum quod (sicut supra dictum est¹), proprie dicimus Deum factum esse hominem, non autem proprie dicimus quod homo factus sit Deus; quia, scilicet, Deus assumpsit sibi id quod est hominis, non autem præexistit id quod est hominis, quasi per se subsistens, antequam susciperetur a Verbo. Si autem caro Christi fuisset concepta antequam susciperetur a Verbo, habuisset aliquando aliquam hypostasim præter hypostasim Verbi Dei, quod est contra rationem incarnationis; secundum quam ponimus Verbum Dei esse unitum humanæ naturæ, et omnibus partibus ejus in unitate hypostasis. Neo fuit conveniens quod hypostasim præexistentem humanæ naturæ vel alicujus partis ejus, Verbum Dei sua assumptione destrueret. Et ideo contra fidem est dicere, quod caro Christi prius fuerit concepta, et postmodum assumpta a Verbo Dei.

Ad primum ergo dicendum, quod si caro Christi non fuisset in instanti formata seu concepta, sed per temporis successionem, oporteret alterum duorum sequi, vel quod assumptum nondum esset caro, vel quod prius esset conceptio carnis quam ejus assumptio. Sed quia ponimus conceptionem in instanti esse perfectam, consequens est quod in illa carne simul fuit concipi et conceptum esse. Et sicut Augustinus dicit in

¹ Text. 13, tomo 3.

² Cap. 18, in prin. tom. 4.

³ Q. 16, art. 6 et 7.

lib. de Fide ad Petrum: Dicimus ipsum Dei Verbum suæ carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem, Verbi incarnatione conceptam. Et per hoc patet etiam responsio ad secundum. Nam simul dum caro illa concipitur, concepta est et animatur.

Ad tertium dicendum, quod in mysterio incarnationis non consideratur ascensus, quasi alicujus præexistentis proficientis usque ad unionis dignitatem, sicut posuit Photinus hæreticus; sed potius consideratur ibi descensus, secundum quod perfectum Dei Verbum, imperfectionem naturæ nostræ sibi assumpsit, secundum illud Joan. 6: Descendit de cælo.

Textus D. Thomæ est perspicuus, res autem ipsa tractata est in superiori tomo, circa quæstionem 6, ubi ostendimus simul tempore fuisse corpus Christi animatum, ac Verbo unitum.

ARTICULUS IV.

Utrum conceptio Christi fuerit naturalis vel miraculosa¹.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod conceptio Christi fuerit naturalis. Secundum enim conceptionem carnis, Christus dicitur filius hominis. Est autem verus et naturalis filius hominis, sicut verus et naturalis Dei Filius; ergo ejus conceptio fuit naturalis.

2. Præterea, nulla creatura producit operationem miraculosam. Sed conceptio Christi attribuitur B. Virgini, quæ est pura creatura; dicitur enim quod Virgo Christum concepit. Ergo videtur quod non sit miraculosa conceptio, sed naturalis.

3. Præterea, ad hoc quod aliqua transmutatio sit naturalis, sufficit quod principium passivum sit naturale, ut supra habitum est². Sed principium passivum ex parte matris in conceptione Christi fuit naturale, ut ex dictis patet. Ergo conceptio Christi fuit naturalis.

Sed contra est quod Dionysius dicit, in Epistola ad Caium monachum³: Super hominem operabatur Christus ea quæ sunt hominis; et hoc monstrat Virgo supernaturaliter concipiens.

¹ 3 d., q. 2, a. 2; et 4 contra, c. 45; et Quodl. 6, q. 10; et opu. 2, ca. 225, usque ad 232; et Isai. 7, l. 2.

² Q. præced., art. 4.

³ In ep. quæ incipit: Quæris tu quidem, circa med. illius, c. 6.

Respondeo dicendum quod, sicut Ambrosius dicit in lib. de Incarnatione¹, multa in hoc mysterio, et secundum naturam invenies, et ultra naturam. Si enim consideremus id quod est ex parte materiæ conceptus, quam mater ministravit, totum est naturale. Si vero consideremus id quod est ex parte virtutis activæ, totum est miraculosum. Sed quia unumquodque magis indicatur secundum formam quam secundum materiam, et similiter secundum agens quam secundum patiens, inde est quod conceptio Christi debet dici simpliciter miraculosa et supernaturalis, sed secundum aliquid naturalis.

Ad primum ergo dicendum, quod Christus dicitur naturalis filius hominis, in quantum habet naturam humanam veram, per quam est filius hominis, licet eam miraculose habuerit. Sicut cæcus illuminatus videt naturaliter per potentiam visivam quam miraculose accepit.

Ad secundum dicendum, quod conceptio attribuitur Virgini Beatæ, non tanquam principio activo, sed quia ministravit materiam conceptui, et in ejus utero est conceptio celebrata.

Ad tertium dicendum, quod principium passivum naturale sufficit ad transmutationem naturalem, quando naturali et consueto modo movetur a principio activo proprio. Sed hoc in proposito non habet locum. Et ideo conceptio illa non potest dici simpliciter naturalis.

COMMENTARIUS.

1. Quæstio hujus articuli solum spectat ad modum loquendi, nam res satis constat ex iis quæ supra dicta sunt de hac conceptione, et quæ de illius modo statim dicemus. Unde nihil in textu D. Thom. occurrit explicandum, præter solutionem ad 1, in qua D. Thom. ait, Christum dici naturalem filium hominis, in quantum habet veram naturam humanam, per quam est filius hominis, licet eam miraculose habuerit.

2. Objectio. — Responsio. — Christus quomodo dicatur naturalis filius hominis. — Statim enim occurrit objectio; aliud est enim esse naturalem hominem, aliud vero esse naturalem filium hominis; ut ergo Christus sit verus ac naturalis homo, satis est quod nabeat veram naturam hominis, non tamen hoc sufficit ut sit naturalis filius hominis. Homo enim dicitur a natura, filius autem ab origine; et ideo, sicut, ut sit homo, requirit humanam naturam, ita ut sit naturalis filius,

¹ C. 6, circa med., to. 2.

naturalis origo necessaria est; alias si humana ejus natura formata esset ex costâ Virginis, vel alio simili modo, nihilominus fuisset naturalis filius hominis, quod est plane falsum. Respondetur, verum esse quod objectio sumit, ad humanam filiationem præter humanam naturam necessariam esse originem, et hoc ipsum D. Thomas insinuavit, cum addidit:

In quantum habet naturam humanam, per quam est filius hominis. Ut vero mens ejus radicitus intelligatur, considerare oportet aliud esse generationem vel conceptionem esse veram, aliud esse naturalem; rursus recolere oportet, opus interdum dici miraculosum ratione termini, interdum vero tantum ratione modi. Conceptio ergo Christi ex Virgine, vera conceptio ac generatio humana fuit, quantum ex parte matris esse oportet (ut superius explicatum est); modus autem fuit aliquo modo supernaturalis in velocitate, et similibus circumstantiis quæ veritatem conceptionis non tollunt. Rursus ex parte causæ efficientis fuit illa conceptio supernaturalis; terminus autem ejus omnino naturalis; agimus enim præcise de conceptione, non de hypostatica unione. Quia ergo conceptio actionem significat, et habitudinem dicit ad efficientem causam, ideo sicut supernaturali virtute facta est, ita supernaturalis simpliciter dicitur, licet ex parte materiæ et termini, naturalis quodammodo sit; hoc tamen satis est ut Christus dicatur simpliciter naturalis filius hominis.

Quia, ut sit filius, sat est quod veram humanam originem habeat ex matre; ut vero dicatur naturalis filius, satis est ut ex vi illius originis eandem naturam habeat cum matre. Non enim dicitur naturalis filius propter modum, sed propter terminum originis; et hoc significavit D. Thomas, cum dixit esse filium naturalem, in quantum habet naturam humanam, scilicet, communicatam per veram conceptionem naturalem ex parte materiæ et termini. Et in hoc sensu recte utitur exemplo cæci illuminati. Nam in eo opere, quamvis modus sit supernaturalis, terminus tamen naturalis existit.

DISPUTATIO XI;

In duas sectiones distributa.

DE TEMPORE ET MODO QUO CHRISTI CONCEPTIO EX VIRGINE PERFECTA EST.

De tempore hujus conceptionis, id est de anno, mense, die et hora quibus facta est,

nihil est quod dicamus. Supra enim ostendimus factam esse tempore annuntiationis angelicæ, de qua ea omnia ibi tractavimus. Solum igitur restat agendum de tempore, quatenus respicit modum conceptionis, et est mensura ejus, quod est quærere an hæc conceptio fuerit successiva actio, vel instantanea; nec enim alius modus inquirendus aut explicandus superest; cætera enim omnia, quæ desiderari possunt, explicando causas conceptionis, exposita sunt. Duo ergo breviter de hoc modo dicemus, scilicet, quis fuerit possibilis, vel qualis re ipsa servatus sit.

SECTIO I.

Utrum fuerit possibile conceptionem Christi fieri in instanti.

1. Suppono non esse sermonem de tota actione, seu augmento post creationem et informationem animæ subsecutam, quia extra conceptionem est. Suppono secundo non esse quæstionem de unione animæ ad corpus; nam etiam extra controversiam est, in initio factam esse in instanti, hoc enim est proprium initium rerum permanentium. Tertio, nullam oportet esse quæstionem de productione seu intensione quarumcunque qualitatum quibus humanum corpus disponitur. Quia hujusmodi actio ex vi sui intrinseci termini non requirit successionem, sed solum ex contrariarum qualitatum resistentia, seu ex indispositione subjecti; virtuti autem infinitæ Spiritus Sancti nullum contrarium resistere potest, quominus effectum suum possit in instanti producere. Difficultas ergo in duobus consistit. Primo, in sanguinis congregatione, quæ corporis formationem antecessit. Secundo, in formatione corporis, id est, organizatione ac distinctione membrorum, diversas figuras, densitatem vel raritatem habentium.

2. Circa primum, D. Thomas hic indicare videtur illam congregationem non potuisse fieri in instanti, sed tantum in tempore. Quia necessario requirit motum localem; et ita videntur intelligere D. Thomæ interpretes.

3. *Congregatio sanguinis ad conceptionem Christi necessaria, constitui in utero Virginis in instanti potuit.* — *Transitus de extremo in extremum sine transitu per medium non est impossibilis.* — Dicendum autem videtur primo, non implicasse contradictionem, totum sanguinem ad formandum corpus Christi necessarium in unico instanti constitui in loco conceptioni destinato. Probat, quia non est

necessarium fieri per motum localem continuum; potuit enim fieri per mutationem indivisibilem, qua corpus nunc primo acquirat hunc locum, et primo relinquat, seu desinat esse in loco in quo tempore proxime antecedenti quieverat; nulla enim est in hoc repugnantia, vel implicatio contradictionis. Neque enim obstat locum illum esse extensum, et consequenter vel secundum se totum, vel secundum partem, esse distantem a priori loco. Quia, loquendo de absoluta potentia, non est necessarium ut sanguis pertransierit omnia loca media; potuit enim fieri divina virtute, ut pertransiret de extremo in extremum non existendo in medio. Nulla enim in hoc ostendi potest repugnantia, et ex aliis effectibus fit facile creditum. Nam de Angelis multi opinantur posse naturaliter hoc facere; probabilius etiam est idem corpus posse a Deo constitui in locis distantibus, quamvis non existat in medio; facilius igitur poterit mutare de loco in locum, non pertranseundo medium. Nunc etiam constituitur Christi corpus præsens in Eucharistia, et multi censent illam esse tantum actionem adductivam, quod est probabile, et certum est esse possibile. Si ergo potest Deus adducere huc corpus ex loco distantem, non solum non transeundo media, sed nec relinquendo quidem alium locum, facilius poterit transmutare prædicto modo de loco ad locum. Neque enim ad vim hujus rationis refert, quod in Eucharistia non sit Christus locali modo; satis est enim quod ibi acquirat præsentiam realem; modus enim præsentiam difficultatem non auget, nec specialem aliquam repugnantiam vel implicationis rationem importat. Denique, potest Deus movere unum corpus per aliud, non dividendo, sed penetrando illud; cur ergo facere non potest ut transiliat de loco in locum, non existendo in medio? Quin potius Durand., 4, d. 44, q. 6, et Palud., q. 3, ad 3, multo facilius existimant hoc posterius fieri posse quam prius. Hoc ergo modo fieri potuit in instanti hæc sanguinis congregatio ad conceptionem Christi necessaria.

4. Adde verò ulterius hanc sanguinis congregationem fieri non potuisse hoc modo in instanti, concurrente active B. Virgine, et adhibente aliquam naturalem vim ad illam mutationem. Potuit quidem Deus uti ad hunc effectum naturalibus Virginis facultatibus, tanquam instrumento operante per potentiam obedientialem activam modo supernaturali, ea scilicet ratione qua posset Deus per

quamecunque creaturam eam mutationem efficiere; non potuit autem fieri ut B. Virgo per facultatem naturalem, propriis viribus naturaliter operantem, aliquid circa mutationem illam operaretur. Quia illa mutatio omnino est extra ordinem naturalium motuum et actionum vitæ vegetativæ. Differt enim essentialiter illa mutatio ab attractione vel impulsu, quibus tantum duobus modis potest naturalis potentia aliquod extrinsecum corpus movere.

5. Circa secundum, de organizatione seu formatione corporis, difficultas oritur ex superiori puncto. Quia si motus localis non potest fieri nisi in tempore, omnis mutatio, quæ intrinsece vel concomitanter requirit mutationem loci, non magis poterit fieri in instanti quam motus localis. Unde D. Thomas probat, augmentationem corporis Christi factam esse in tempore, quia necessario conjunctam habet loci mutationem; sed idem omnino est de corporis delineatione, nam hæc etiam includit mutationem loci secundum diversas partes. Quod ita facile declaratur: constituamus enim in loco conceptionis totum necessarium sanguinem, qui homogeneous est, ejusdem figuræ, raritatis, et similibus dispositionum; intelligi ergo non potest hunc sanguinem coagulari, condensari, et in diversis partibus variis figuris formari, nisi necessario intelligantur partes ejus mutare locum. Quia pars densior facta minorem locum occupat, quam antea; diversa etiam figura diversum situm in loco requirit; suppono enim corpus illud in principio et termino actionis esse naturali modo in loco; ergo non magis hæc formatio potuit in instanti fieri, quam localis motus.

6. *Formatio corporis Christi in instanti fieri quomodo potuit.* — Difficultas vero in contrarium est, quia D. Thom. magnam differentiam inter hæc constituit. Ego autem ingenue fateor nescire me satisfacere difficultati positæ. Unde convincor ad dicendum non potuisse hanc formationem fieri in instanti, secundum se totam, nisi simul efficiendo ut partes sanguinis mutarent sua loca sine transitu per medium. Quia alias non posset intelligi illa locorum mutatio sine successione. Supponimus enim in eo instanti quo facta est conceptio, singulas partes corporis fuisse tantum in locis sibi propriis et adæquatis, et nullam earum fuisse in pluribus locis, aut in majori loco, quam naturaliter posset occupare, ne novum miraculum sine fundamento aut necessitate fingamus. Prædicto autem modo

possibile fuit hujusmodi corporis formationem in instanti fieri, efficiendo, scilicet, ut totus sanguis, qui toto tempore præcedenti hunc locum occupavit, habens hanc partem in hoc loco, et illam in illo, et sic de aliis, subito in instanti conceptionis aliter secundum partes suas se habuerit ad totum locum. Sicut posset Deus in uno momento ita mutare spheram solis intra suum spatium, ut pars, quæ immediate antea erat in Occidente, nunc sit in Oriente, et e contrario, ad quod necessarium est, ut secundum partes mutata fuerit ab extremo in extremum sine medio; neque in hoc est major repugnantia, quam in eo quod circa priorem partem diximus. Quid vero ad D. Thomam dici possit, explicabimus sectione sequenti. Ex hoc vero consequenter sequitur, si formatio corporis hoc modo facta est in instanti, non potuisse Virginem ad illam concurrere per facultatem vitalem operantem vi naturali, ut talis est. Quia hic modus formationis includit mutationem, quæ omnino est extra latitudinem naturalium et vitalium actionum talis facultatis, ut ostensum est.

SECTIO II.

Utrum formatio corporis Christi facta sit in instanti.

1. Suppositis quæ dicta sunt, solum potest versari quæstio de illa duplici actione, scilicet, de congregatione sanguinis, quæ antecedit conceptionem, et de ipsa corporis formatione.

2. *Congregatio sanguinis, ad Christi conceptionem necessaria, in tempore facta.* — Quo ad priorem, veram existimo sententiam D. Thomæ, illam mutationem factam esse in tempore per verum localem motum, non quia aliter fieri repugnaverit (ut dixi), sed quia non omnia miracula asserenda sunt, sed quæ fundamentum habent, et probari possunt, vel quia necessaria, vel quia mysterio admodum consentanea; nihil autem horum hic intercedit. Nulla enim est auctoritas quæ nos cogat ad credendum hic illud magnum miraculum transferendi unum corpus de loco ad distantem locum, sine transitu per medium. Nulla est etiam necessitas. Quia cum illa sanguinis congregatio ad conceptionem intrinsece non pertineat, necessarium non est ut Deo seu Verbo possit tribui; potuit ergo fieri in sanguine nondum unito Verbo, atque adeo in tempore conceptionem et unionem hypos-

taticam antecedente. Denique nihil aliud est magis consentaneum mysterio, quia oportuit ut, servata in omnibus, quæ necessaria essent, conceptionis hujus dignitate, in aliis servaretur naturalis modus, quoad fieri posset, et ideo decuit ut B. Virgo (ut supra dicebamus) naturali ac vitali facultate sua vim adhiberet ad attrahendum congregandumque sanguinem, ita ut motus ille quoad substantiam naturalis esset et vitalis, et solum in velocitate ac subtilitate supernaturalis. Unde verisimile est, cum primum B. Virgo cœpit præstare consensum illo verbo, *Ecce*, cœpisse simul quasi exhibere et collocare sanguinem in loco ad conceptionem Christi accommodato, Spiritu Sancto eam movente, et vim ac efficaciam præstante, ut supra dictum est. Neque circa hoc occurrit alia difficultas notatu digna.

3. Quoad posteriorem vero actionem, quidam hæretici hac nostra tempestate (ut Canisius refert, lib. 3 de B. Virgine, c. 22) negant Christi corpus formatum esse in instanti. Quod non invenio quo fundamento alio asserere potuerint, nisi quia rei difficultate vincebantur, et Scripturæ auctoritate non convincebantur.

4. *Conceptio Christi in instanti facta.* — Dicendum vero est, conceptionem Christi Domini, quoad ea quæ sunt de intrinseca ratione ejus, facta esse in instanti. Hæc conclusio præcipue nititur testimonio Ecclesiæ et Sanctorum. Probatur autem prius aliquo modo ex Scriptura; Luc. enim 1, dixit Angelus ad Virginem: *Ecce concipies in utero, et paries filium, etc.*, quem infra dicit fore *magnum, et Filium Altissimi*; dixit ergo ipsum Dei Filium fore concipiendum ex Virgine; tota ergo conceptio ad filium terminata est; sed non fuit terminata donec perfecta, quia non fuit caro prius assumpta quam animata; ergo tota conceptio simul est facta. Unde inferius subjungit Angelus: *Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei*; sicut ergo solus Spiritus Sanctus a principio conceptionem operatus est, ita etiam Filius Dei a principio illam assumpsit seu terminavit. Et ideo (ut ex Basilio statim dicam ⁴) illam conceptionem, *nativitatem* vocat Angelus, quia non fuit prius initium conceptionis quam nativitas in utero, quæ in substantiali generatione perficitur. Secundo probatur ex VI Synod., act. 11, ubi Sophronius, in sua epist., dicit simul fuisse car-

⁴ Disp. 16, sect. 3.

nem *conceptam, animatam, et unitam Verbo*. Quem locum priori tomo late tractavimus, circa quæst. 6 D. Thomæ. Et confirmatur ex Basilio, hom. 25 de Humana Christi generat., ubi tractans illud Angelicum verbum: *Quod in ea natum est: Hinc*, inquit, *deprehendere licet, quod non secundum modum carnis, constitutio Domini fuit; conceptum namque illico perfectum, non per intervalla paulatim formatum, ut plane verba declarant; non enim dicit, Quod in ea conceptum est, sed, Quod in ea natum est*. Eandem veritatem docet optime Damasc., lib. 3 de Fide, c. 2, cujus verba statim perpendam. Euthy. etiam, Mat. 1, tractans illa eadem verba, *Quod in ea natum est: Formatum*, inquit, *genitum dicit, ut discamus non paulatim modo seminis formatum esse, sed repente quoad formationem perfectum esse*. Unde quod paulo antea, id, quod formatum est in utero Virginis, embrionem vocat, improprie et late usus est illa voce, ut significaret prolem recens genitam. Ratio ad hanc veritatem confirmandam satis explicata est circa art. 5 D. Thomæ, quia, scilicet, tota conceptio Christi ad Verbum est terminata. Unde omnes Sancti, qui docent carnem Christi simul esse conceptam et unitam, plurimum favent eidem veritati. Optima sunt verba Fulgentii, de Fide ad Petrum, c. 18: *Firmissime tene, et nullatenus dubites non carnem Christi sine divinitate conceptam, priusquam assumeretur*; alia retuli in citato loco primi tomi. Confirmari potest hæc ratio, quia, si Christi corpus paulatim perfectum esset, consequens fieret ut, priusquam omnibus suis membris constaret, rationali anima informaretur, quia juxta communem philosophorum doctrinam, in aliis hominibus, in quibus corpus paulatim formatum, anima introducit post principalium partium formationem, ut sunt jecur, cor ac cerebrum, antequam corpus omni ex parte perfectum sit; necessarium igitur fuisset animam Christi hoc pacto introduci. Unde sequeretur, vel corpus illud prius esse animatum quam assumptum, quod est hæreticum, vel certe prius assumptum, quam perfecte formatum, quod non decebat.

5. Ex quibus omnibus intelligitur, veritatem hanc esse conclusionem theologiam omnino certam, quam negare non solum temerarium, sed etiam erroneum esset; non dico autem simpliciter esse de fide, et contrariam, hæresim, quia neque ex Scriptura sacra aperte colligitur, nec expressam Conciliorum definitionem invenio; habet tamen præ-

dictam certitudinem, quia ex principiis fidei, adjuncta Sanctorum expositione et auctoritate, necessario colligitur. Adde præterea, Ecclesiam celebrare festum Incarnationis in eodem die quo annunciatio Angelica facta est, sentiens eodem die Deum factum esse hominem. Unde hoc ut minimum videtur certum de fide, et consequenter conceptionem Christi non esse factam per ea intervalla temporum quibus aliæ conceptiones fiunt. Quin etiam supra ostendimus, antequam Angelus Gabriel e cubiculo Virginis discederet, Verbum factum esse hominem; huic autem valde affine est, ut illa conceptio subito fuerit perfecta; est igitur hæc veritas certissima. Quapropter observandus est locus Theophy., Luc. 1, ubi tractans illa verba: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, sic inquit: *Sunt qui dicunt, quod ubi Dominus obumbravit uterum Virginis, statim perfectus fuerit infans; alii autem hoc non recipiunt. Audi enim quod dicat: Ideo et quod nascetur sanctum, hoc est, quod particulatim in utero crescit, et non statim perfectum existit*. Quæ verba exponi possent de perfectione augmenti, ut sensus sit, corpus Christi non statim in conceptione fuisse perfectum, id est, ea quantitate quam alii tempore nativitatis habent. Sed si considerentur superiora verba, non habet locum hæc expositio; aperte enim locutus fuerat de prima carnis delineatione et formatione ex sanguinibus Virginis, et dubium relinquit an paulatim fuerit delineata et figurata; sed (ut dixi) assertio proposita omnino certa est; an vero dubitatio illa Theophylacti in aliquo sensu locum habeat, statim dicam.

6. *Objectio.* — *Responsio.* — Sed occurrunt nonnullæ difficultates. Prima est, quomodo potuerit B. Virgo simul ministrare tantam sanguinis copiam, ut ex eo subito infantis corpus formaretur. Oportuisset enim ut vel antea B. Virgo nimio sanguine, ac proprio corpori proportionato caruerit. Respondetur, sine aliquo ex hisce incommodis potuisse B. Virginem prædictum ministrare sanguinem. Quia quantitas sanguinis, cum qua potest corpus sanum et optime proportionatum conservari, magnam habet latitudinem, et ideo potuit B. Virgo abundare purissimo sanguine, absque ullo incommodo vel ægritudine corporis. Imo hoc erat quasi connaturale, tum quia feminis datum est a natura, ut non solum ad individui conservationem, sed etiam ad speciei propagationem, magnam vim sanguinis efficiant, præsertim in juvenili et accommodata ætate,

qualis erat in Virgine. Ad quod etiam juvabat optima corporis ejus temperies; nec existimo illi defuisse singularem Spiritus Sancti providentiam, qua factum est ut tali modo corpus suum gubernaverit ac nutrierit, quo posset facile, et sine detrimento sui corporis, Christi corpori ministrare. Dicit etiam posset, sicut ex parva materia costæ Adæ formavit Deus corpus Evæ, ita ex perpaucis sanguine Virginis potuisse formari corpus infantis, quod multo minoris quantitatis fuit quam corpus Evæ.

7. *Objectio.* — Secunda difficultas est, quia si corpus Christi integrum formatum fuit tam brevi mora, necessarium fuisset exire de utero matris ante novem menses, quoniam alii infantes egrediuntur ante octavum mensem post perfectam conceptionem; alioqui oportuisset Christi corpus existere in utero matris in majori quantitate et mole, quam naturaliter esse posset. Hæc difficultas tribus modis solvi potest, supponendo ut certum, Christum extitisse in utero matris novem mensibus, quod infra probabimus, agentes de nativitate. Primus modus est concedendo, supposito primo miraculo conceptionis, naturaliter debuisse nasci ante novem menses; divinitus tamen factum esse ut non antea nasceretur, tum ut occultaretur mysterium; tum ne monstrosa et præternaturalis nativitas videretur. Nec censebitur inconveniens ut quantitatem aliquando majorem in utero matris habuerit. Quadraginta quippe diebus non potuit adeo magnum esse illud augmentum, ut sensibus perciperetur aut præternaturale videri posset. Hæc vero responsio non quadrat, quia multiplicat miracula sine fundamento et necessitate, nec sibi admodum constat, ut patebit.

8. Secundo ergo dici potest, licet corpus Christi in principio fuerit perfectum, postea tamen augmentum ejus fuisse ita temperatum, et paulatim factum, ut non nisi novem mensibus pervenerit ad debitam nascendi quantitatem. Cæterum, et hæc responsio displicet, quia illa retardatio augmenti non potuit esse naturalis, unde oporteret intervenire quasi perpetuum miraculum in toto illo novem mensium augmento.

9. Tertia igitur et vera responsio est, quam D. Thomas supra tetigit, maximam et minimam quantitatem corpori humano accommodatam, non consistere in indivisibili, sed nonnullam habere latitudinem; fieri ergo potuit ut corpus Christi formaretur integrum in mi-